

Rabo EuroHockey Championships 2017

Economische impact en beleving

Paul Hover

Anouk Brandsema

Rabo EuroHockey Championships 2017

Economische impact en beleving

in opdracht van de KNHB

Paul Hover

Anouk Brandsema

Mulier Instituut

sportonderzoek voor beleid en samenleving

Postbus 85445 | 3508 AK Utrecht

Herculesplein 269 | 3584 AA Utrecht

T +31 (0)30 721 02 20 | I www.mulierinstituut.nl

E info@mulierinstituut.nl | T [@mulierinstituut](https://www.mulierinstituut.nl)

Inhoudsopgave

Kerncijfers	7
1. Inleiding	9
1.1 Rabo EuroHockey Championships 2017	9
1.2 Doelstelling	9
1.3 Methode	10
1.4 Leeswijzer	10
2. Ervaringen van bezoekers	11
2.1 Persoonskenmerken	11
2.2 Bezoekenmerken	12
2.3 Beoordeling	13
3. Economische impact	15
3.1 Bezoekers	15
3.2 Deelnemers en begeleiders	17
3.3 Officials	19
3.4 European Hockey Federation en partners	19
3.5 Vrijwilligers	20
3.6 Pers	20
3.7 Projectorganisatie	21
3.8 Economische impact	22
4. Conclusie	23
Literatuur	25
Bijlage 1 Toelichting economische impact	27
Bijlage 2 Economische impact reguliere bezoekers	29

Kerncijfers

Duur evenement, inclusief opening (dagen)	10
Teams (aantal)	16
Deelnemers en begeleiding (aantal)	432
Nationaliteiten teams (aantal)	10
Wedstrijden (aantal)	40
Bezoekers (aantal)	50.600
Bezoeken (aantal)	90.000
Stadioncapaciteit (plaatsen)	9.500
Ticketkopers (aantal)	19.894
Verkochte tickets (aantal)	92.810
Aandeel bezoekers uit buitenland (%)	12
Aandeel mannelijke bezoekers (%)	50
Bezoekers met hockeyervaring (%)	78
Bezoekers die side event bezochten (%)	36
Aandeel additionele bezoekers onder Nederlanders, excl. Amsterdammers (%)	66
Aandeel additionele bezoekers onder buitenlanders (%)	53
Officials (aantal)	45
Vrijwilligers (aantal)	281
Pers (aantal)	200
EHF en partners (aantal)	1.550
Gemiddeld oordeel bezoekers EK (gemiddeld rapportcijfer)	8,3
Geschatte economische impact gemeente Amsterdam (€ x 1 miljoen)	4,6

1. Inleiding

1.1 Rabo EuroHockey Championships 2017

Van 18 tot en met 27 augustus 2017 organiseerden de KNHB, de EHF en Rabobank de Rabo EuroHockey Championships 2017 (hierna te noemen: EK). Tien Europese landen, vertegenwoordigd in acht dames- en acht herenteams (tabel 1.1), streden in tien dagen tijdens 40 wedstrijden om het goud. Het EK was in 2017 één van de Nederlandse topevenementen, naast de EK voetbal voor dames.

Tabel 1.1 Deelnemende teams EK hockey 2017

Team	Heren	Vrouwen
1	België	België
2	Duitsland	Duitsland
3	Engeland	Engeland
4	Ierland	Ierland
5	Nederland	Nederland
6	Oostenrijk	Schotland
7	Polen	Spanje
8	Spanje	Tsjechië

De wedstrijden werden gespeeld in het Wagener Stadion. Dit befaamde eigendom van de bond en gesitueerd op het gebied van de gemeente Amstelveen, telde enkele jaren geleden 7.600 plaatsen (waarvan 2.500 overdekt). Mede in het kader van het EK zijn 2.000 plaatsen op de hoofdtribune vernieuwd (KNHB, 2014).¹ Naast het EK vonden diverse side events plaats. Dit betrof onder andere de Euro ParaHockey Championships voor G-hockeyers (bij Pinoké), een onder 21-toernooi (bij Hurley), beach hockey in het Vondelpark en (andere) activiteiten die door Amsterdamse hockeyclubs zijn georganiseerd.

De KNHB heeft het Mulier Instituut verzocht onderzoek te doen naar de economische impact en beleving van het EK, volgens de richtlijn van de WESP.

1.2 Doelstelling

De doelstelling van dit onderzoek is drieledig:

- Inzicht verstrekken in het profiel van de bezoekers van het EK;²
- Het schatten van de economische impact van het EK voor de gemeente Amsterdam;
- Schetsen hoe bezoekers het EK hebben ervaren en beoordeeld.

¹ De plannen lagen er al, maar het EK vormde een katalysator voor de verbouwing én een deadline. In het Wagener Stadion zijn de afgelopen decennia belangrijke hockeykampioenschappen georganiseerd, zoals het WK hockey in 1973 (voor het eerst werden wedstrijden live uitgezonden op televisie), het EK hockey in 1983, meerdere edities van de Champions Trophy en het EK hockey in 2009.

² Op verzoek van de KNHB zijn de Euro ParaHockey Championships en (andere) side events niet tot object van onderzoek benoemd.

Een economische impactstudie meet tot hoeveel extra bestedingen een sportevenement in een regio heeft geleid. De economische impact in dit rapport verwijst naar de directe bestedingen van de bezoekers en vrijwilligers die dankzij het evenement in de gemeente Amsterdam zijn gedaan. Onder andere de (monetaire) waarde van de media-aandacht is hierbij niet verdisconteerd.³ Aanvullende uitleg over de economische impact staat in bijlage 1.

1.3 Methode

De resultaten in voorliggend rapport zijn voor een belangrijk deel gebaseerd op face-to-face enquêtes die tijdens het EK zijn afgenomen. De enquêteurs zijn vóór het veldwerk gebriefd over het evenement, het onderzoek en het afnemen van enquêtes. Er was voorzien in een Nederlandstalige en Engelstalige vragenlijst. Het invoeren van de data heeft plaatsgevonden door de enquêteurs, tijdens het interview, middels een app op een tablet of smartphone. Hierdoor was het mogelijk om permanent de voortgang te monitoren en waar nodig te anticiperen. Na afronding van de dataverzameling zijn de data vóór de analyse gecontroleerd op kwaliteit en waar nodig gerepareerd (o.a. aanpassen niet plausibele of onmogelijke waarden). In totaal zijn 692 enquêtes afgenomen (tabel 1.2). De meeste enquêtes zijn afgenomen op de dagen dat het EK het drukst werd bezocht.

Tabel 1.2 Enquêtes per dag (in absolute aantallen)

Dag	Enquêtes
Zaterdag 19 augustus	27
Zondag 20 augustus	9
Maandag 21 augustus	7
Dinsdag 22 augustus	17
Woensdag 23 augustus	9
Donderdag 24 augustus	118
Vrijdag 25 augustus	141
Zaterdag 26 augustus	160
Zondag 27 augustus	204
Totaal	692

Voorliggend rapport is uitgevoerd en getoetst volgens het richtlijnenhandboek Economische impact WESP, versie 2.3. Een peer review is verzorgd door Mark van den Heuvel (lector *sportbusiness* aan de Fontys Economische Hogeschool Tilburg en secretaris van de WESP).

1.4 Leeswijzer

Het volgende hoofdstuk handelt over het bezoekersprofiel, ervaringen en beoordeling. De economische impact van het EK voor de gemeente Amsterdam is in hoofdstuk 3 becijferd. Het laatste hoofdstuk betreft de conclusie. De resultaten in de figuren en tabellen zijn verkregen via de enquêtes, tenzij anders vermeld. Aan het begin van dit rapport zijn de kerncijfers op een rijtje gezet.

³ Voor de gegenereerde aandacht en het sentiment van het EK op sociale media, zie Hover et al. (2018).

2. Ervaringen van bezoekers

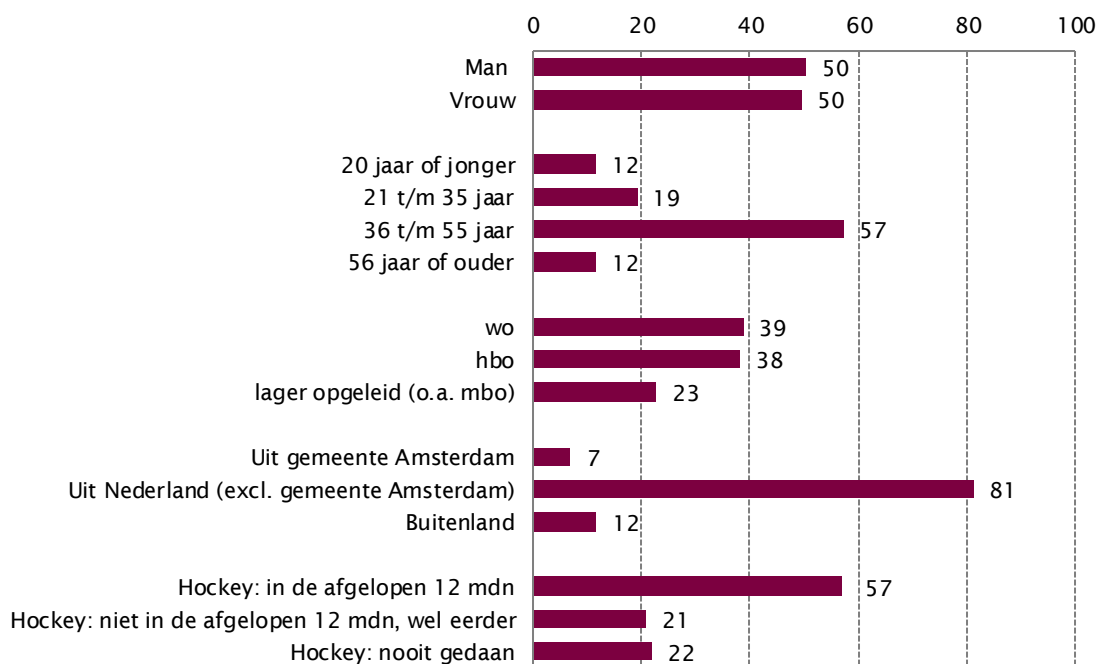
Dit hoofdstuk beschrijft eerst de bezoekers van het EK: hoe zijn zij te typeren? Wat is de balans tussen mannen en vrouwen en trekt het evenement louter beoefenaren van hockey? Na deze persoonskenmerken komen de kenmerken van het bezoek aan bod. Hoeveel dagen worden het EK bezocht en in welke groepsamenstelling? Tot besluit komt de beoordeling van het EK door bezoekers aan bod.

2.1 Persoonskenmerken

Het aandeel mannen en vrouwen onder EK-bezoekers was gelijk verdeeld (figuur 2.1). Circa twee derde was 36 jaar of ouder (69%). De leeftijdsopbouw van de mannelijke bezoekers week niet veel af van die van de vrouwelijke. Wel waren er relatief veel jonge vrouwen: 15 procent van de vrouwen was 20 jaar of jonger tegenover 8 procent bij de mannen. Drie kwart was hoger opgeleid (hbo-niveau of hoger, 77%). Acht op de tien bezoekers (81%) woonden in een andere Nederlandse gemeente dan Amsterdam en ruim één op de tien bezoekers (12%) kwam uit het buitenland. 7 procent van de bezoekers woonde in Amsterdam. Het grootste aandeel bezoekers kwam uit de provincie Noord-Holland (27%), Zuid-Holland (22%), Noord-Brabant (16%) en Utrecht (14%; niet in figuur). Buitenlandse bezoekers kwamen relatief vaak uit Duitsland (resp. 5% van alle bezoekers; niet in figuur).

Een ruime meerderheid van de EK-bezoekers (57%) doet zelf aan hockey, waarvan de meeste bij een hockeyvereniging sporten (94%, niet in figuur). Een vijfde (21%) doet niet aan hockey, maar deed dat in het verleden wel. Een vijfde heeft nog nooit gehockeyd.

Figuur 2.1 Profiel bezoekers (in procenten)

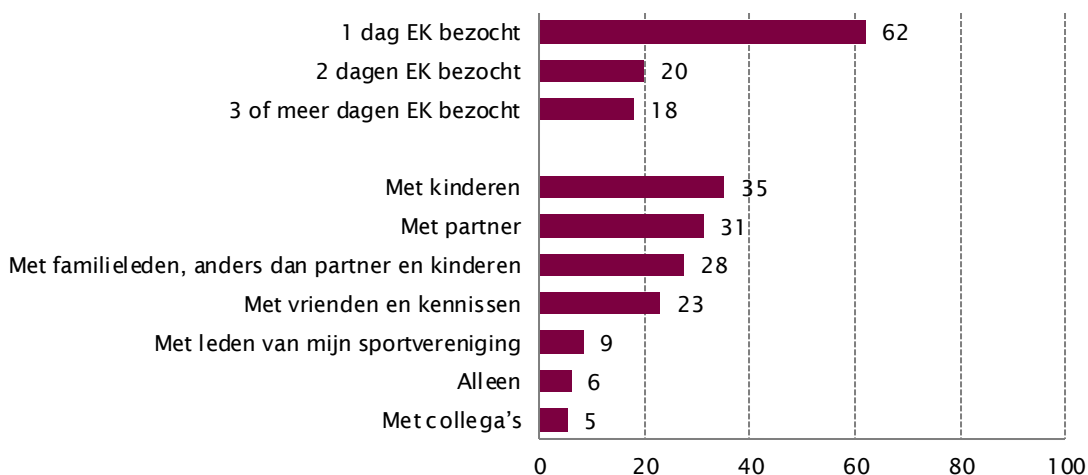
Het profiel van de bezoeker wijkt af van de bezoekers bij andere topevenementen in Nederland (EK Atletiek 2016 in Amsterdam en Tourstart 2015 in Utrecht) (Hover et al., 2016; Van Bottenburg et al., 2015). Bij het EK hockey was er een hoger aandeel vrouwen, waren bezoekers vaker wo-geschoold, en is het aandeel bezoekers van 36 tot en met 55 jaar relatief hoog (resp. 57%, 38%, 36%). Tevens is opvallend dat bij het EK hockey relatief weinig bezoekers uit Amsterdam kwamen (7%); het aandeel dat uit de gemeente kwam waar het evenement plaatsvond was bij de genoemde voorgaande evenementen hoger (resp. 21% en 38%).

2.2 Bezoekmerken

Inclusief de dag van de opening van het evenement, duurde het EK tien dagen: van vrijdagavond 18 augustus tot en met zondag 27 augustus. De ruime meerderheid van de bezoekers (62%) bezocht het EK één dag, een vijfde (20%) twee dagen en een vijfde drie dagen of meer (figuur 2.2). Gemiddeld waren bezoekers van plan om 7 uur op het EK aanwezig te zijn: minimaal 2 uur en maximaal 24 uur.

Het merendeel van de EK-bezoekers was bezoeker op eigen initiatief (75%), gevolgd door bezoeker op uitnodiging (18%), vrijwilliger (3%) of begeleider/coach van een deelnemer (1%). De meeste bezoekers bezochten het EK met één of meer kinderen (35%) of met partner (31%). Ook gingen veel bezoekers met (andere) familieleden (28%) of vrienden en kennissen (23%). De meeste bezoekers hebben vooraf hun ticket gekocht via internet (85%), 2 procent had een entreebewijs op de dag zelf bij de kassa gekocht. 13 procent heeft het ticket op een andere wijze verkregen, meestal heeft iemand anders het ticket vooraf gekocht.

Figuur 2.2 Bezoekfrequentie en samenstelling gezelschap (in procenten)

Van de reguliere bezoekers was 60 procent additioneel. Dit additionele deel zou niet in de gemeente Amsterdam zijn geweest als het EK daar niet georganiseerd zou zijn (zie ook bijlage 1). Van de Nederlandse inwoners (exclusief bezoekers uit de gemeenten Amsterdam, die zijn niet additioneel) was 66 procent additioneel en van de buitenlanders 53 procent. Onder inwoners van 'de rest van Nederland' (inwoners Nederland, exclusief gemeente Amsterdam) en het buitenland was het additionele aandeel respectievelijk 65 en 54 procent.

Bezoeken van activiteiten in kader van het EK

Circa één op de drie bezoekers heeft één of meerdere side events van het EK bezocht (36%, niet in figuur). Opvallend is dat een kwart (26%) bezoekers niet weet of ze deze activiteiten hebben bezocht. Het European Youth Hockey Festival, Euro ParaHockey Championships, NK Streethockey en Internationaal C-Tournooi waren het populairst (allen 2% van de bezoekers). De Urban Hockey Experience, Internationaal veteranentoernooi en Schoolhockey clinic Primair Onderwijs trokken allen 1 procent van de bezoekers van het EK. De helft van de bezoekers (54%) is tevens aanwezig geweest bij het WK Hockey 2014 in Den Haag.

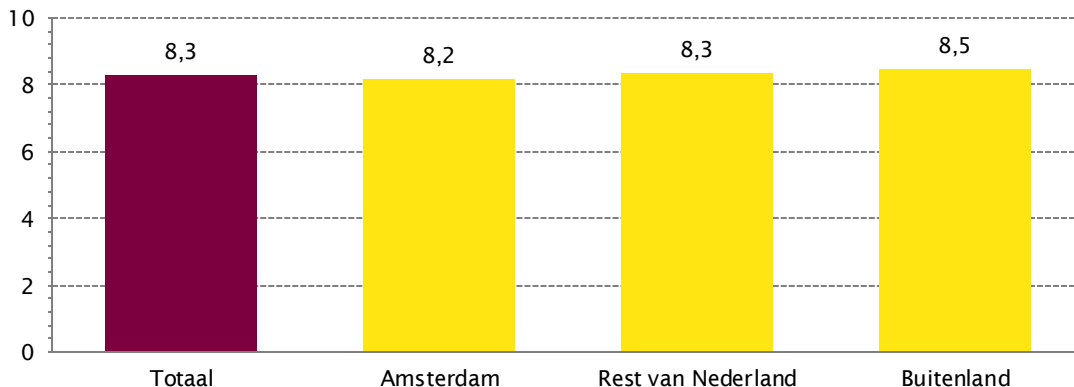
Vervoer en verblijf

De meeste EK-bezoekers maakten gebruik van de auto of motor als vervoermiddel naar het EK (70%), gevolgd door het openbaar vervoer (11% bus/tram/metro; 8% trein), fiets, brommer of scooter (7%). 14 procent van de bezoekers overnachtte tijdens het EK ergens anders dan het vaste woonadres. De helft van de bezoekers verbleef in een hotel (34% 0-3 sterren, 19% 4-5 sterren) en een vijfde (19%) verbleef bij vrienden, familie of kennissen.

2.3 Beoordeling

De bezoekers van het EK beoordeelden het EK als totaal met een gemiddeld rapportcijfer van 8,3 (figuur 2.3). 3 procent van de bezoekers gaf een 5 of lager en 12 procent gaf een 9 of een 10.

Figuur 2.3 Totaaloordeel EK (in gemiddeld rapportcijfer)

Hoe verhoudt het rapportcijfer van 8,3 zich tot dat van andere internationale sportevenementen die in Nederland zijn georganiseerd? In vergelijking met zeven andere topevenementen in Nederland is het gemiddeld rapportcijfer van het EK het op één na hoogste (tabel 2.1). Alleen de Tourstart in Utrecht werd hoger beoordeeld (8,4). Andere evenementen - waaronder EK Atletiek 2016, EYOF Utrecht 2013 en Volvo Ocean Race Festival 2015 - werden iets lager gewaardeerd.

Tabel 2.1 Totaaloordeel EK en andere internationale sportevenementen in Nederland (in gemiddeld rapportcijfer)

Evenement	Cijfer
Tourstart Utrecht 2015	8,4
<i>EK Hockey Amsterdam 2017</i>	8,3
EK Atletiek Amsterdam 2016	8,2
Giro Gelderland 2016	8,1
Tourstart Rotterdam 2010	8,0
EYOF Utrecht 2013	8,0
Volvo Ocean Race Festival 2015	7,8
Vuelstart Drenthe 2009	7,7

Bron: Van Bottenburg et al., 2015; Hover et al., 2016; Dijk et al., 2016; Vogelaar, 2010; Breedveld et al., 2014; Van Herpen et al., 2015 en Van Gool et al., 2009. Bewerking: Mulier Instituut.

Naast een rapportcijfers benoemden bezoekers een reeks van positieve en minder positieve zaken (box 1).

Box 1 Quotes van bezoekers

“Goed georganiseerd!”

“Gezellige vrijwilligers!”

“Leuke locatie!”

“Fantastisch, goede sfeer!”

“Geweldig!”

“Goed weer!”

“Kussentjes voor houten banken.”

“De wachtrij bij de WC is veel te lang.”

“Het bier is duur en mag de tribune niet op.”

“Het eten is duur, te lange rijen en er is weinig variatie.”

“Pendelbussen vanuit RAI was niet goed aangegeven.”

“Kidsociety zou eerder open moeten.”

3. Economische impact

Het becijferen van de economische impact staat in dit hoofdstuk centraal. Deze economische impactstudie meet tot hoeveel extra bestedingen het EK in Amsterdam heeft geleid. Hierbij worden de volgende groepen in ogenschouw genomen: bezoekers, deelnemers en begeleiders, officials, European Hockey Federation (EHF) en partners, vrijwilligers, pers en de projectorganisatie.

3.1 Bezoekers

Ticketkopers, bezoeken en bezoekers

Voor het EK werden er door 19.894 personen tickets gekocht⁴. Bijna negen op de tien tickets is gekocht door een Nederlandse koper (tabel 3.1). Het stadion had een capaciteit van 9.500 plaatsen.

Tabel 3.1 Ticketkopers naar herkomstland (in absolute aantallen en procenten)

	Aantal	%
Nederland	17.321	87
Duitsland	1.185	6
Verenigd Koninkrijk	469	2
België	451	2
Ierland	188	1
Anders	280	1
Totaal	19.894	100

Bron: KNHB, 2017. Bewerking: Mulier Instituut.

Het aantal ticketkopers geeft geen beeld van het aantal bezoekers, immers: ticketkopers konden meer dan één ticket kopen. Volgens de registraties van de KNHB kochten de ticketkopers samen 92.810 tickets. Dat zijn er gemiddeld 4,7 per koper. Nagenoeg alle tickets waren dagkaarten. Het gros van de tickets - ruim 90.054 - is afgenomen door reguliere bezoekers (exclusief o.a. EHF, officials en VIP's).

Door hoeveel unieke reguliere bezoekers zijn de 90.054 EK-bezoeken afgelegd? Het aantal bezoekers is lager dan het aantal bezoeken omdat een bezoeker meerdere dagen het EK kan hebben bezocht. Het gemiddeld aantal bezoeken per bezoeker bedroeg 1,78 (64% bezocht het EK één dag).⁵ Uitgaande van 90.054 (dag)bezoeken en een gemiddelde van 1,78 bezoeken per reguliere bezoeker wordt het aantal unieke reguliere bezoekers geraamd op circa 50.600.

⁴ Het aandeel buitenlandse respondenten dat aan de enquête meewerkte bedroeg 12 procent. Omdat dit aandeel nagenoeg identiek is aan het aandeel buitenlandse ticketkopers (13%) was het niet nodig om de resultaten naar herkomst te wegen (in de WESP-richtlijn met de term 'herkomstgewicht' aangeduid).

⁵ Bij de berekening is gecorrigeerd voor oververtegenwoordiging van meerdaagse bezoekers, volgens de richtlijn van de WESP.

Economische impact

De economische impact die voortvloeit uit daguitgaven van reguliere bezoekers (uitgaven die overdag zijn gedaan, exclusief uitgaven aan overnachten) bestaat uit het product van het aantal additionele bezoeken, de gemiddelde verblijfsduur in Amsterdam en het gemiddelde bedrag dat per dag in de gemeente is besteed. Bij de analyses zijn twee groepen apart in ogenschouw genomen, namelijk additionele Nederlanders en buitenlanders.

Van de Nederlandse reguliere bezoekers (exclusief Amsterdammers) was 66 procent additioneel. Dit betekent dat 66 procent dankzij het EK in de gemeente Amsterdam was. Van de buitenlandse reguliere bezoekers was dat aandeel 53 procent.⁶

De gemiddelde verblijfsduur van additionele bezoekers uit Nederland en uit het buitenland was respectievelijk 1,6 en 2,7 dagen. Nederlanders besteedden gemiddeld 24 euro per dag, buitenlanders gemiddeld 36 euro. 53 procent van de uitgaven van de additionele Nederlanders betrof eten en drinken en 25 procent werd aan souvenirs gespendeerd. Ook buitenlanders gaven relatief veel uit aan eten en drinken (30% van al hun uitgaven), maar het aandeel dat zij besteedden aan winkelen was hoger (22% onder additionele buitenlanders en 17% onder additionele Nederlanders). Bij evaluaties van sportevenementen is een langere verblijfsduur en een hoger bestedingsniveau onder buitenlanders geen onbekend fenomeen. Alles bij elkaar genomen bedraagt de economische impact voor de gemeente Amsterdam als gevolg van daguitgaven 1.369.000 euro (tabel 3.2).

Naast de daguitgaven zijn de uitgaven voor overnachten berekend. Het aandeel 'overnachters' - de groep die niet op het eigen woonadres overnachtte, maar in een verblijfsaccommodatie in de gemeente Amsterdam - bedroeg onder additionele Nederlanders en additionele buitenlanders achtereenvolgens 3 en 61 procent. Buitenlanders overnachtten niet alleen vaker, maar gemiddeld ook langer: buitenlanders die overnachtten, deden dat gemiddeld 3,5 nacht, tegenover 1,5 onder Nederlanders. De bestedingen aan overnachten onder buitenlanders waren lager dan bij Nederlanders (59 euro versus 42 euro per persoon per nacht). Het EK heeft in de gemeente Amsterdam tot 349.000 euro aan bestedingen voor overnachtingen door additionele bezoekers geleid (tabel 3.2).

Wanneer de dagbestedingen en bestedingen voor overnachten door additionele bezoekers in de gemeente Amsterdam worden opgeteld, leidt dat tot een bedrag van 1.718.000 euro (tabel 3.2). Voor een uitgebreide berekening, zie bijlage 2.

⁶ Voor een toelichting op de indeling wel/niet additioneel, zie bijlage 1.

Tabel 3.2 Geschatte economische impact bezoekers EK (in absolute aantallen, dagen, procenten en afgeronde euro's)

<u>Kerncijfers</u>	
Aantal bezoeken	90.054
Aantal bezoekers	50.600
Aantal Nederlandse additionele bezoekers	27.008
Aantal buitenlandse additionele bezoekers	3.192
Gemiddelde verblijfsduur additionele bezoekers uit NL (dagen)	1,6
Gemiddelde verblijfsduur additionele bezoekers uit buitenland (dagen)	2,7
Gemiddelde uitgaven additionele bezoekers uit NL (€)	24
Gemiddelde uitgaven additionele bezoekers uit buitenland per dag (€)	36
Aandeel overnachters onder additionele bezoekers uit NL (%)	3%
Aandeel overnachters onder additionele bezoekers uit buitenland (%)	61%
Gemiddelde overnachtingsduur additionele bezoekers uit NL (overnachtingen)	1,3
Gemiddelde overnachtingsduur additionele bezoekers uit buitenland (overnachtingen)	3,5
Gemiddelde uitgaven per overnachting per additionele bezoekers uit NL (€)	59
Gemiddelde uitgaven per overnachting per additionele bezoekers uit buitenland (€)	42
<u>Economische impact</u>	
Daguitgaven (€)	1.369.000
Uitgaven overnachten (€)	349.000
Totaal	1.718.000

3.2 Deelnemers en begeleiders

Aan het EK namen acht herenteams en acht damesteams deel (zie ook paragraaf 1.1). Volgens de KNHB bedroeg het aantal hockeyers en begeleiders (o.a. coaches) in totaal 432 personen. Daaruit wordt afgeleid dat een team inclusief begeleiders uit gemiddeld 27 personen bestond. Aangenomen wordt dat alle deelnemers en hun begeleiders additioneel zijn. Met andere woorden: zonder EK waren deze personen niet in de gemeente Amsterdam geweest.

Volgens opgave van de KNHB waren de teams samen goed voor 195 overnachtingen. Uitgaande van 27 personen per team zijn dat 5.265 overnachtingen (niet in tabel). 58 procent van de overnachtingen vond plaats in de gemeente Amsterdam, de rest in de gemeenten Haarlemmermeer (hotels nabij Schiphol) en Velsen (tabel 3.3).

Tabel 3.3 Teams per hotel naar gemeente (in absolute aantallen)

Hotel	Gemeente	Nationaliteiten teams	Teams in overnachtingen hotel	Aantal team(s)
Holiday Inn	Amsterdam	Ierland (heren en dames)	2	23
Bilderberg Garden Hotel	Amsterdam	Nederland (heren en dames)	2	23
Hotel Holiday Inn Express	Amsterdam	Schotland (dames)	1	12
Novotel Amsterdam	Amsterdam	Engeland (heren en dames), Duitsland (heren en dames)	4	55
Radisson BLU Amsterdam Airport	Haarlemmermeer	Spanje (heren en dames), Oostenrijk (heren)	3	37
Hyatt Place Amsterdam Airport	Haarlemmermeer	Polen (heren)	1	10
Mercure Hotel Amsterdam Airport	Haarlemmermeer	Tsjechië (dames)	1	11
Duin en Kruidberg	Velsen	België (heren en dames)	2	24
Totaal			16	195
Totaal in gemeente Amsterdam			9	113
Totaal in andere gemeenten			7	82
Aandeel in gemeente Amsterdam (%)			56	58

Bron: KNHB, 2017. Bewerking: Mulier Instituut.

De gemiddelde verblijfsduur bedroeg 12 dagen en de gemiddelde daguitgaven (exclusief overnachtingen) per persoon in de gemeente Amsterdam worden geschat op 15 euro per dag (uitgaven aan o.a. catering waren niet nodig, de EK-organisatie voorzag hierin). Gebaseerd op informatie van de KNHB over de kosten van hotelovernachtingen wordt vastgesteld dat een overnachting voor één persoon ongeveer 100 euro bedroeg. Dit leidt tot een geschatte economische impact van 378.000 euro in de gemeente Amsterdam als gevolg van bestedingen van deelnemers en begeleiders (tabel 3.4).

Tabel 3.4 Geschatte economische impact deelnemers en begeleiders (in absolute aantallen, dagen, procenten en afgeronde euro's)

Aantal deelnemers en begeleiders	432
Aandeel additioneel	100 %
Gemiddelde verblijfsduur in dagen	12,0
Gemiddelde bestedingen excl. overnachten per persoon in Amsterdam (€)	15
Aandeel overnachtingen in gemeente Amsterdam	58 %
Gemiddelde uitgaven per persoon per nacht (€)	100
Economische impact gemeente Amsterdam	378.000

Bron: KNHB en bezoekersonderzoek, 2017. Bewerking: Mulier Instituut.

3.3 Officials

Volgens de KNHB (2018) waren bij het EK 45 officials betrokken (waarvan 20% Nederlanders), die allemaal als additioneel worden beschouwd. Aanname is dat de gemiddelde verblijfsduur hetzelfde is als die van deelnemers en begeleiders.⁷ Dat geldt ook voor de uitgaven die officials voor eigen rekening deden. Het aandeel overnachtingen van officials dat in de gemeente Amsterdam plaatsvond, wordt geraamd op 75 procent en de gemiddelde uitgaven per persoon per nacht op 120 euro.⁸ Tezamen leidt dat tot een geschatte economische impact van 57.000 euro door officials (tabel 3.5).

Tabel 3.5 Geschatte economische impact officials (in absolute aantallen, dagen, procenten en afgeronde euro's)

Aantal officials	45
Aandeel additioneel	100%
Gemiddelde verblijfsduur in dagen	12
Gemiddelde bestedingen per etmaal per persoon in Amsterdam (€)	15
Aandeel overnachtingen in gemeente Amsterdam	75%
Gemiddelde uitgaven per persoon per nacht (€)	120
<hr/> Economische impact gemeente Amsterdam	<hr/> 57.000

Bron: KNHB en bezoekersonderzoek, 2017. Bewerking: Mulier Instituut.

3.4 European Hockey Federation en partners

De afvaardiging van European Hockey Federation en partners bedroeg volgens de KNHB 1.550 personen (circa 700 namens EHF, 500 van Rabobank en 350 andere sponsors waaronder Deloitte). Aangenomen wordt dat al deze personen additioneel zijn. De verblijfsduur (dagen) en het aantal overnachtingen wordt, mede gebaseerd op input van de KNHB, op acht geschat. Wat betreft de gemiddelde daguitgaven per persoon per dag is uitgegaan van 15 euro. De prijs per persoon per nacht bedroeg gemiddeld 120 euro. Al met al leidt de aanwezigheid van European Hockey Federation en partners tot een economische impact van 1.079.000 euro voor de gemeente Amsterdam (tabel 3.6).

⁷ Dit ligt tevens in lijn met een opgave van dit aantal door de KNHB.

⁸ Dit bedrag is hoger dan bij deelnemers en begeleiders omdat voor officials duurdere kamers (suites) zijn geboekt.

Tabel 3.6 Geschatte economische impact European Hockey Federation e.a. (in absolute aantallen, dagen, procenten en afgeronde euro's)

Aantal afvaardigingen EHF en partners	1.550
Aandeel additioneel	100%
Gemiddelde verblijfsduur in dagen	8
Gemiddelde dagbestedingen per persoon (€)	15
Aandeel overnachters	60%
Gemiddelde prijs per overnachting per persoon (€)	120
Economische impact gemeente Amsterdam	1.079.000

Bron: KNHB en bezoekersonderzoek, 2017. Bewerking: Mulier Instituut.

3.5 Vrijwilligers

Het EK in Amsterdam was niet mogelijk geweest zonder de inzet van vrijwilligers. Volgens een overzicht van de KNHB waren 281 vrijwilligers actief tijdens het EK, waarvan 12 procent uit Amsterdam kwam. Aangenomen wordt dat de vrijwilligers die niet in de hoofdstad woonden, additioneel waren (88%). De gemiddelde verblijfsduur bedroeg 7,8 dagen en de enquête leerde dat de gemiddelde dagbestedingen 16,70 euro per persoon bedroegen. 11 procent van de vrijwilligers overnachtte in de gemeente Amsterdam. Deze groep heeft hiervoor geen uitgaven gedaan omdat zij overnachtten bij vrienden, kennissen of familie. De economische impact voor de gemeente Amsterdam die door de vrijwilligers wordt gerealiseerd bedraagt 32.000 euro (tabel 3.7).

Tabel 3.7 Geschatte economische impact vrijwilligers (in absolute aantallen, dagen, procenten en afgeronde euro's)

Aantal vrijwilligers	281
Aandeel additioneel	88%
Gemiddelde verblijfsduur in dagen	7,8
Gemiddelde dagbestedingen per persoon (€)	16,70
Aandeel overnachters in Amsterdam	11%
Gemiddelde prijs per overnachting per persoon (€)	0,00
Economische impact	32.000

Bron: KNHB en bezoekersonderzoek, 2017. Bewerking: Mulier Instituut.

3.6 Pers

De organisatie van het EK leidde tot internationale media-aandacht en een toestroom van 200 persvertegenwoordigers, waarvan geschat wordt dat 95 procent additioneel was. De gemiddelde verblijfsduur wordt geraamd op acht dagen en de gemiddelde bestedingen per persoon per dag worden geschat op 51 euro (het gemiddelde van daguitgaven van additionele Nederlandse en buitenlandse bezoekers). Aangenomen wordt dat 80 procent in de gemeente Amsterdam heeft overnacht. Dit leidt tot een economische impact van 149.000 euro voor de gemeente Amsterdam (tabel 3.8).

Tabel 3.8 Geschatte economische impact pers (in absolute aantallen, dagen, procenten en afgeronde euro's)

Aantal persmedewerkers	200
Aandeel additioneel	95%
Gemiddelde verblijfsduur in dagen	8
Gemiddelde dagbestedingen per persoon per dag (€)	51
Aandeel overnachters	80%
Gemiddelde prijs per overnachting per persoon (€)	59
Economische impact	149.000

Bron: KNHB en bezoekersonderzoek, 2017. Bewerking: Mulier Instituut.

3.7 Projectorganisatie

De projectorganisatie heeft gewerkt met een begroting van ruim 5 miljoen euro (tabel 3.9). De grootste bron van inkomsten betrof de bijdragen van partners, sponsors en leveranciers van ruim 2 miljoen euro. 1,3 miljoen euro hiervan betrof financiële steun van het ministerie van VWS (niet in tabel). De gemeente Amsterdam droeg 200.000 euro bij. Het aandeel inkomsten van overheden (VWS en gemeente) bedroeg 30 procent van alle inkomsten. Wat betreft de uitgaven werd het meest gependeed aan logistieke en facilitaire zaken (ruim 1,4 miljoen euro) en het maatschappelijk impact programma van side events (zie ook paragraaf 1.1).

Tabel 3.9 Inkomsten en uitgaven projectorganisatie per 29 november 2016 (in afgeronde euro's)

Inkomsten		Uitgaven	
<u>Uit gemeente Amsterdam</u>		<u>In gemeente Amsterdam</u>	
Subsidie gemeente	200.000	Communicatie & PR	50.000
Inkomsten kaartverkoop	127.000	Maatschappelijk impact programma	715.000
<i>Event sales (stands en hospitality)</i>	183.000	Media (o.a. TV-productie)	605.000
		Logistiek & facilitair	422.000
<u>Uit Nederland excl. gemeente Amsterdam</u>		<u>In Nederland excl. gemeente Amsterdam</u>	
Bijdragen partners, sponsors, <i>suppliers</i>	2.003.000	Algemene zaken (o.a. personeel)	869.000
Inkomsten kaartverkoop	1.195.000	Communicatie & PR	501.000
<i>Event sales (stands en hospitality)</i>	976.000	Logistiek & facilitair	1.401.000
Eigen bijdrage KNHB	111.000		
<u>Uit buitenland</u>		<u>In buitenland</u>	
Inkomsten kaartverkoop	216.000	<i>Fee</i> EHF	450.000
Totaal	5.012.000	Totaal	5.012.000

Bron: KNHB, 2017. Bewerking: Mulier Instituut.

De economische impact die de organisatie heeft gerealiseerd, wordt in drie stappen berekend. Ten eerste wordt het bedrag bepaald dat in de gemeente Amsterdam is besteed (circa 1,8 miljoen euro). Dat bedrag wordt verminderd met de inkomsten die uit de gemeente Amsterdam afkomstig zijn (510.000 euro). Ten derde wordt het aandeel van de subsidie van het ministerie van VWS dat niet als additioneel

wordt beschouwd vastgesteld (4,9%; 63.000 euro) ervan afgetrokken.⁹ Dit leidt tot een economische impact vanuit de projectorganisatie van ruim 1,2 miljoen euro (tabel 3.10).

Tabel 3.10 Economische impact projectorganisatie (in afgeronde euro's)

Uitgaven in gemeente Amsterdam	1.792.000
Inkomsten uit gemeente Amsterdam (-/-)	510.000
Aandeel VWS subsidie niet additioneel (-/-)	63.000
Saldo	1.219.000

3.8 Economische impact

De geschatte totale economische impact voor de gemeente Amsterdam bestaat uit de som van de impact die is gerealiseerd door hiervóór benoemde groepen. Uitgaande van onder andere ruim 90.000 bezoeken door ruim 50.000 unieke bezoekers (zie paragraaf 3.1) bedraagt de economische impact van het EK voor de gemeente Amsterdam ruim 4,6 miljoen euro (tabel 3.11). Een belangrijk deel daarvan wordt veroorzaakt door bezoekers (37%), de projectorganisatie (27%) en de EHF en partners (23%).

Tabel 3.11 Geschatte economische impact gemeente Amsterdam (in afgeronde euro's en procenten)

	€	%
Bezoekers	1.718.000	37
Projectorganisatie	1.219.000	26
EHF en partners	1.079.000	23
Deelnemers en begeleiders	378.000	8
Pers	149.000	3
Officials	57.000	1
Vrijwilligers	32.000	1
Totaal	4.632.000	100

⁹ 4,9 procent van de Nederlandse bevolking woont in de gemeente Amsterdam.

4. Conclusie

Het Wagener stadion in het Amsterdamse Bos vormde in augustus 2017 het decor van het EK hockey. Zowel het Nederlandse heren- als damesteam won goud. De oranje dames versloegen België in de finale met 0-3. De Nederlandse heren wisten een 2-0 achterstand in de finale tegen (eveneens) België om te buigen in een winst van 2-4. Hoe is dit topevenement beleefd en tot welke economische impact heeft het in Amsterdam geleid?

Het EK trok naar schatting 50.600 reguliere bezoekers die ruim 90.000 bezoeken aan het evenement aflegden. Circa de helft van de EK-bezoekers was man en bijna een derde van de bezoekers was 35 jaar of jonger. 7 procent woonde in de gemeente Amsterdam, 81 procent kwam uit een andere Nederlandse gemeente en 12 procent kwam uit het buitenland (vooral Duitsland). Ruim drie kwart van de bezoekers deed (ooit) zelf aan hockey. Ruim drie op de vijf bezoekers bezochten het EK één dag. In ruim één op de drie gezelschappen waren kinderen aanwezig. Eén op de drie bezoekers heeft één of meerdere side events als zodanig herkend en bezocht.

Van de Nederlandse reguliere bezoekers was 66 procent dankzij het EK in de gemeente Amsterdam aanwezig (buitenlandse bezoekers: 53%). De groep additionele bezoekers zijn vanuit economische optiek een belangrijke groep omdat zij voor uitgaven zorgden die zonder het EK niet in de gemeente gedaan zouden zijn. De geschatte economische impact voor de gemeente Amsterdam bedraagt 4,6 miljoen euro. Naast de reguliere bezoekers waren er 432 deelnemers en begeleiding, afkomstig uit tien verschillende landen. Tevens waren er 45 officials, 281 vrijwilligers, 200 mediaprofessionals en 1.550 personen namens de EHF en partners bij het EK.

De bezoekers van het EK beoordeelden het kampioenschap als totaal met een gemiddeld rapportcijfer van 8,3. Tot de aangehaalde zwakke punten behoorden de hoge prijzen voor eten en bier, de lange wachtrijen voor het eten en de openingstijden van kidsociety. De organisatie, locatie en sfeer zijn als sterke punten benoemd. Opvallend is dat ruim een kwart van de EK-bezoekers niet wist of ze een side event hadden bezocht en dat twee derde überhaupt geen side event had bezocht.

De vernieuwing van 2.000 plaatsen op de hoofdtribune van het stadion kan worden gezien als betekenisvolle *legacy* (nalatenschap) van het EK. Daar zullen de gemeenten Amsterdam en Amstelveen (en met name de hockeyclubs), waar een sterke hockeycultuur heerst, in de toekomst van profiteren (o.a. voor de Euro Hockey League).

Met de resultaten in dit rapport voldoet de KNHB aan de voorwaarde van het ministerie van VWS, om naar aanleiding van financiële steun van het Rijk, onafhankelijk onderzoek naar de impact van het EK te laten doen. Daarnaast stelt het de bond in staat om intern en extern te laten zien hoe het EK is beoordeeld en waar het toe heeft geleid. Ook kunnen de resultaten aangewend worden om het volgende internationale evenement naar een (nog) hoger plan te tillen. Tot slot kan dit rapport op onderdelen ook voor de gemeente Amsterdam van waarde zijn, bijvoorbeeld met het oog op de organisatie van geplande aansprekende evenementen (o.a. WK Basketbal 3x3 in 2019 en het EK voetbal in 2020).

Literatuur

Bottenburg, M. van, Dijk, B., Hover, P., Bakker, S., Smits, F. & Slender, H. (2015). *Evaluatie Le Grand Départ Utrecht 2015*. Utrecht: Universiteit Utrecht.

Breedveld, K., Hover, P., Pulles, I., Romijn, D., Verhagen, S., Smits, F., Dijk, B. & Eekeren, F. van (2014). *European Youth Olympic Festival. Olympisch sportfeest onder de Dom*. Utrecht: Mulier Instituut/Hogeschool Utrecht/Universiteit Utrecht.

Dijk, B., Bekhuis, H., Schoemaker, J., Janssen, L., Pater, M. de & Boer, W.I.J. de (2016). *Evaluatie Giro Gelderland 2016*. Nijmegen: Hogeschool van Arnhem en Nijmegen.

Gool, W. van, Oldenboom, E.R., Ratgers, L. & Schendel, A. van (2009). *La vuelta Drenthe Holanda. Beleving en economische impact*. Epse/Breda: Meerwaarde Community Building/NHTV Internationale Hogeschool Breda.

Herpen, N. van, Asselman, D. & Spanje, J. van (2015). *Evaluatie van het Volvo Ocean Race Festival. Een kwantitatief onderzoek naar de economische impact van het Volvo Ocean Race Festival 2015 in Den Haag*. Den Haag: De Haagse Hogeschool.

Hover, P., Davids, A., Baart de la Faille-Deutekom, M. & Dallinga, J.M. (2016). *EK Atletiek Amsterdam 2016. Economische impact en beleving*. Utrecht: Mulier Instituut.

Hover, P., Mol, P.J. & Wassenaar, K. (2018). *Online belangstelling en beleving van sportevenementen*. Utrecht: Mulier Instituut.

KNHB (2014). *Amsterdam welcomes EuroHockey. The 2017 EuroHockey Championships for men and women*. Nieuwegein: Koninklijke Nederlandse Hockeybond.

KNHB (2018). *Officials*. Geraadpleegd op 22 mei 2018 van www.rabo-eurohockeychampionships2017.nl/officials.

Vogelaar, D. (2010). *Economische impact Le Grand Départ du Tour de France 2010 Rotterdam*. Rotterdam: Hogeschool Rotterdam.

Bijlage 1 Toelichting economische impact

Een economische impactstudie meet tot hoeveel extra bestedingen een sportevenement in een regio heeft geleid. In dit onderzoek wordt voor onder andere bezoekers onderscheid gemaakt tussen het aandeel dat additioneel is en het aandeel dat niet-additioneel is. Het additionele deel van de groep zou niet in de gemeente Amsterdam zijn geweest als het EK daar niet georganiseerd zou zijn. Op de volgende wijze zijn additionele en niet-additionele respondenten onderscheiden. In de analysefase zijn de respondenten eerst verdeeld in twee groepen: woonachtig in de gemeente Amsterdam en niet woonachtig in de gemeente Amsterdam. Inwoners van de gemeente Amsterdam worden beschouwd als niet-additioneel. De overige respondenten (Nederlanders die niet in de gemeente Amsterdam wonen en buitenlandse bezoekers) zijn als additioneel aangemerkt als zij op de vraag: 'Als het EK niet had plaatsgevonden in de gemeente Amsterdam, was u dan vandaag toch in de gemeente Amsterdam geweest?' hebben geantwoord: "Waarschijnlijk niet" of "Zeker niet". De respondenten uit deze groep die een ander antwoord gaven, zijn als niet-additioneel gezien. Deze aanpak wordt in de WESP-richtlijn 'methode A' genoemd. Dit betekent dat er geen reële alternatieve locatie voor het EK in Nederland (of 50 kilometer over de grens) is. Dit is bijvoorbeeld wél het geval als er een bid van een andere Nederlandse gemeente voor dit EK was geweest. Wat betreft het EK hockey 2017 was er volgens de KNHB nog een bid uit Spanje.

De economische impact van een evenement wordt beïnvloed door het geografisch gebied dat bij het onderzoek centraal staat. Er is in dit onderzoek uitgegaan van de gemeente Amsterdam.

Bij de beoordeling van de economische impact, is het van belang te onderkennen dat een alternatieve investering een ander rendement vertegenwoordigt. De publieke middelen die zijn gemoeid met het EK, kunnen bijvoorbeeld op een andere manier worden besteed. Dit betreft niet alleen de financiële investering, maar ook de uren die ambtenaren (o.a. gemeente, politie) aan de organisatie van het EK hebben besteed.

Bij de economische impact is in dit rapport geen *crowding out* of verdringing verrekend (EK-bezoekers verdringen lokale inwoners en andere toeristen). Het optreden van dit verschijnsel kan te maken hebben met verwachte drukte of verhoging van prijzen van hotelkamers en andere verblijfsaccommodaties. *Crowding out* is niet verrekend omdat te verwachten is dat dit niet of nauwelijks heeft opgetreden omdat het evenement plaatsvond in een hockeystadion, buiten het stadshart en het aantal (buitenlandse) EK-deelnemers, -bezoekers e.d. voor een hoofdstad met bijbehorende slaappleatscapaciteit goed te behappen zijn. Bij grootschalige evenementen in de openbare ruimte kan dit anders liggen (o.a. Koningsdag).

Bijlage 2 Economische impact reguliere bezoekers

Tabel B2.1 Schatting economische impact reguliere bezoekers (in absolute aantallen, procenten en euro's)

<i>Bezoekers</i>		
Bezoekers en bezoeken	Bezoekers (afgerond op 1.000-tal)	50.600
	Bezoeken (afgerond op 100-tal)	90.054
Aandeel bezoekers naar herkomstregio (%)	Inwoners gemeente A'dam	7%
	Inwoners NL excl. gemeente A'dam	81%
	Buitenlanders	12%
Aantal bezoekers naar herkomstregio	Inwoners gemeente A'dam	3.542
	Inwoners NL excl. gemeente A'dam	40.986
	Buitenlanders	6.072
Aandeel additionele bezoekers (%)	Inwoners gemeente A'dam	0%
	Inwoners NL excl. gemeente A'dam	66%
	Buitenlanders	53%
Aantal additionele bezoekers	Inwoners gemeente A'dam	0
	Inwoners NL excl. gemeente A'dam	27.008
	Buitenlanders	3.192
Totaal aantal additionele bezoekers		30.000
<i>Uitgaven additionele bezoekers (excl. overnachtingen)</i>		
Gemiddelde verblijfsduur additionele bezoekers (dagen)	Inwoners gemeente A'dam	0,0
	Inwoners NL excl. gemeente A'dam	1,6
	Buitenlanders	2,7
Aandeel bezoekers dat niets betaalt en voor wie niks wordt betaald (%)	Inwoners gemeente A'dam	0%
	Inwoners NL excl. gemeente A'dam	1%
	Buitenlanders	0%
Gemiddelde uitgaven additionele bezoekers per dag (€)	Inwoners gemeente A'dam	0
	Inwoners NL excl. gemeente A'dam	24
	Buitenlanders	36
Uitgaven additionele bezoekers (€)	Inwoners gemeente A'dam	0
	Inwoners NL excl. gemeente A'dam	1.058.045
	Buitenlanders	310.683
Totaal daguitgaven additionele bezoekers (€)		1.369.000

Uitgaven overnachtingen additionele bezoekers

Aandeel overnachters in Amsterdam onder additionele bezoekers (%)	Inwoners gemeente A'dam	0%
	Inwoners NL excl. gemeente A'dam	3%
	Buitenlanders	61%
Aantal overnachters onder additionele bezoekers	Inwoners gemeente A'dam	0
	Inwoners NL excl. gemeente A'dam	810
	Buitenlanders	1.947
Gemiddelde overnachtingsduur additionele bezoekers (overnachtingen in A'dam)	Inwoners gemeente A'dam	0
	Inwoners NL excl. gemeente A'dam	1,3
	Buitenlanders	3,5
Aandeel bezoekers dat niets betaalt en voor wie niks wordt betaald (%)	Inwoners gemeente A'dam	0%
	Inwoners NL excl. gemeente A'dam	1%
	Buitenlanders	0%
Gemiddelde uitgaven per overnachting A'dam per additionele bezoeker (€)	Inwoners gemeente A'dam	0
	Inwoners NL excl. gemeente A'dam	59
	Buitenlanders	42
Totaal uitgaven overnachtingen additionele bezoekers in gemeente Amsterdam (€)	Inwoners gemeente A'dam	-
	Inwoners NL excl. gemeente A'dam	61.000
	Buitenlanders	288.000
Totaal uitgaven overnachtingen additionele bezoekers in gemeente Amsterdam (€)		349.000

Mulier Instituut | Sportonderzoek voor beleid en samenleving
Herculesplein 269 | 3584 AA Utrecht | Postbus 85445 | 3508 AK Utrecht
T +31 (0)30 721 02 31 | info@mulierinstituut.nl | www.mulierinstituut.nl